

Abstract.

Zavgorodniy A.V. Geographical structure and main directions of foreign trade in goods of the Black Sea region.

Foreign trade is one of the most important sources of replenishment of the state budget of Ukraine. Last year, the development of Ukraine's trade and economic cooperation was marked by a number of problems, the key ones being the diversification of the geopolitical and regional priorities of the Ukrainian state.

The purpose of the article is to analyze the geographical structure and main directions of foreign trade in goods of the Black Sea region.

*The dynamics of the geographical structure of exports of goods by the Black Sea Economic region, the import of goods by the Black Sea Economic region, foreign trade in goods of the Black Sea Economic region, the dynamics of foreign trade in goods between the regions of the Black Sea Economic region and the countries of the Black Sea Economic region (*k*) CIS and EU countries by section of the Black Sea Economic Region.*

Analyzing the import of goods during 1996-2018 we can conclude that the same volume of goods from CIS countries and EU countries was imported into the Mykolayiv region. The average shares were 26.6 % and 26.7 %, respectively. Imports of goods from CIS countries prevailed in Odessa region, and from EU countries in Kherson.

Key words: *foreign economic activity of the region, export, import, dynamics, regional foreign economic relations, foreign economic relations of the region, geographical structure.*

УДК 338:351.863

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ БЕЗПЕКИ

**ЛАГОДІЄНКО В.В., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
СУХАНОВА А.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином, оскільки проявляється через захищеність діяльності від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосовуватися до існуючих умов, що позначаються негативно на його діяльності. Водночас, економічна

безпеку через трансакції суб'єктів господарювання не лише тісно пов'язує різні сектори економіки, а і країни світу в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної безпеки присвячені праці багатьох вітчизняних та іноземних науковців, а саме: Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. [1], Варналій З.С. [9], Власюк О.С. [3], Грунін О.А. [10], Ілляшенко С.Н. [7], Кузенко Т.Б. [8], Мішина І.Г. [2], Ортинський В.Л. [11].

Водночас питання формування економічної безпеки підприємства розкрито не в повній мірі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є цілісний аналіз поняття економічної категорії «економічна безпека», визначення найбільш доцільних варіантів трактування поняття «економічної безпеки підприємства» та встановлення рівнів її формування і основних індикаторів впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації комплекс соціально-економічних, політичних та правових факторів різко загострив проблему формування та забезпечення безпеки конститутивних компонентів ієрархічної економічної системи трансформаційної економіки України. Найважливішою складовою частиною національної безпеки країни та її регіонів є економічна безпека, оскільки вона нерозривно пов'язана з економічною ефективністю функціонування суб'єктів господарської діяльності та з процесом розвитку суспільства в цілому.

Категорія «економічна безпека» та її структурні, функціональні компоненти, в тому числі за рівнями ієрархії управління, почали вивчатися в Україні відносно недавно.

На сьогоднішній день немає єдиного визначення поняття «економічної безпеки», що негативно позначається на формуванні її концептуальних засадах.

Економічну безпеку як стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави розглядають В. Шлемко, І. Бінько [1, с. 8].

Взаємозв'язок економічної безпеки та соціально-політичної, національно-етнічної стійкості доводить І. Мішина, що трактує її зі сторони економічних відносин, горизонтальних і вертикальних, між різними суб'єктами з приводу досягнення такого рівня розвитку економіки, при якому здійснюється ефективне задоволення потреб і гарантований захист інтересів, навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [2, с. 3].

Окремі науковці економічну безпеку розглядають як складну поліструктурну науку про безпеку соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії (особа, домашнє господарство, галузь, регіон, сектор економіки, національна економіка, світове господарство) [3, с. 45].

Більш ширше та повніше поняття економічної безпеки подає Г. Пастернак-Таранушенко, який зазначає, що «економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців» [4, с. 29].

М. Єрмошенко зазначає, що економічна безпека характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [5, с. 29].

Узагальнюючи думку більшості вчених, можна сказати, що економічна безпека – це складна багатофакторна категорія, яка дозволяє зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення для задоволення потреб громадян, суспільства і держави на якомусь визначеному рівні.

Серед вітчизняних і зарубіжних учених-економістів немає єдиного визначення терміну «економічна безпека підприємства», таблиця 1. Водночас, принципів розходжень у підходах до трактування змісту цієї економічної категорії немає [6].

Найбільш поширеним є визначення економічної безпеки підприємства як стану ефективного використання його ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) та існуючих ринкових можливостей, що дає змогу запобігати внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [7].

Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Економічна безпека підприємництва є складною економічною категорією, на яку має вплив велика кількість соціально-економічних, історичних, політичних, культурних, технологічних та інших чинників, а, отже, і вимагає застосування в процесі оцінки її рівня широкого діапазону інколи різнохарактерних показників. З іншого боку, економічна безпека підприємництва (як сектора економіки) характеризує рівень його життєздатності, враховуючи можливість належного функціонування не лише сьогодні, а й протягом тривалого періоду у майбутньому, що також передбачає необхідність градації рівня загроз.

Таблиця 1

**Систематизація визначення поняття
«економічна безпека підприємства»**

Автор	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»
Є.А. Олейнікова [6]	стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому
С.Н. Ілляшенко, Т.Б. Кузенко [7, 8]	стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і спійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
З.С. Варналій [9]	забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів
О.А. Грунін [10]	стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику
В.Л. Оргинський [11]	захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово – економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення

Джерело: авторська розробка

Ще більш важливим є наявність обґрунтованого критичного порогового значення, в разі перевищення якого можна зробити висновок, що за досліджуваним індикатором не забезпечується належний рівень економічної безпеки підприємництва [12, с. 79].

Під час оцінювання економічної безпеки підприємництва доцільно використовувати сукупність індикаторів – конкретних показників, числові значення яких свідчать про рівень (стадію) розвитку явища, яке вони характеризують. Крім того, важливо зазначити, що, як правило, індикатор відображає лише один з аспектів (сторін) розвитку об'єкта дослідження, а під час оцінювання того, чи іншого економічного явища важливо не лише передбачити найбільш адекватні показники-індикатори, але й обґрунтувати їх числові порогові значення, перевищення яких свідчить про критичну зміну параметрів об'єкта. Розвиток економіки характеризується широким переліком показників, які про нього свідчать, проте до індикаторів відносять лише певну обмежену кількість найбільш важливих з них.

Індикатори економічної безпеки призначені для визначення кількісних показників (параметрів) соціально – економічної дійсності, перевищення рівня яких перетворить потенційні загрози в реальні. Індикатори безпеки виступають як засіб вивчення, передбачення та управління соціально-економічними проблемами, фіксують норми та задають орієнтири соціально-економічного розвитку, найбільш важливі напрямки управління ним. Для створення системи індикаторів необхідно визначити точку відліку або мінімальний рівень соціального добробуту, на забезпечення якого наближає ймовірність порушень безпеки та стабільності до одиниці, а також границі змін соціально-економічної ситуації в коротко-, середньо- та довгостроковому періоді, в межах яких зберігається можливість попередження загроз економічній безпеці та контролю за розвитком соціальної сфери.

У вітчизняних наукових джерелах наведено багато думок щодо формування переліку індикаторів безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою (національної економіки, регіону, галузі, а також первинної ланки економіки – підприємства). Науковці роблять спроби не лише окреслити перелік, а й обґрунтувати конкретні числові значення індикаторів економічної безпеки, в тому числі щодо підприємництва як сектора економіки.

Так, В. Волошин формує перелік показників – індикаторів економічної безпеки малого і середнього підприємництва за її базовими, на його погляд, складниками (економічна незалежність, здатність та потенціал розвитку) [13, с. 45-46].

Т. Гладченко вважає, що не може існувати єдиного незмінного переліку індикаторів економічної безпеки підприємництва, оскільки кожне підприємство, а також особливості його підприємницької діяльності є особливим та індивідуальним [14, с. 9].

Водночас автор вважає, що до переліку індикаторів можуть бути внесені лише ті, значення яких є одновимірними, їх граничні значення відповідають принципу одноманітності, є безрозмірними (відносними), для показників мають бути обґрунтовані задовільні мінімальні значення та допустимі діапазони змін, має існувати можливість складання рейтингу підприємств, в тому числі у динаміці. Необхідно погодитись, що перелічені вимоги до формування сукупності індикаторів економічної безпеки бізнесу відповідають системному підходу до усвідомлення, оцінювання та в подальшому забезпечення економічної безпеки підприємництва.

В. Сенчагов зазначає, оскільки теорія безпеки може мати практичне застосування лише тоді, коли вона органічно охоплює теорію граничних значень об'єкта [15, с. 82-83]. Порогові значення є важливим інструментом системного аналізу, прогнозування та індикативного соціально-економічного планування [16, 17].

Від точної ідентифікації загроз, від правильного вибору вимірників їх прояву, тобто системи показників для моніторингу (їх ще називають індикаторами), залежить ступінь адекватності оцінки економічної безпеки підприємства існуючої у виробництві реальності і комплекс необхідних заходів для попередження і відбивання небезпеки, що відповідають масштабу і характеру загроз.

В якості однієї з цілей моніторингу економічної безпеки підприємства є діагностика його стану за системою показників, що враховують специфічні галузеві особливості, найбільш характерні для даного підприємства і які мають для останнього важливе стратегічне значення.

Якщо використовувати подібну методiku для побудови системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства, то до неї необхідно включити наступні головні, на наш погляд, індикатори.

Щодо специфіки підприємства і відповідно до фактичних і нормативних значень його техніко-економічних показників і величиною їх відхилення від бар'єрних (граничних) значень індикаторів економічної безпеки стан цього підприємства можна характеризувати як:

а) нормальний, коли індикатори економічної безпеки знаходяться в межах граничних значень, а ступінь використання наявного потенціалу

близька до технічно – обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;

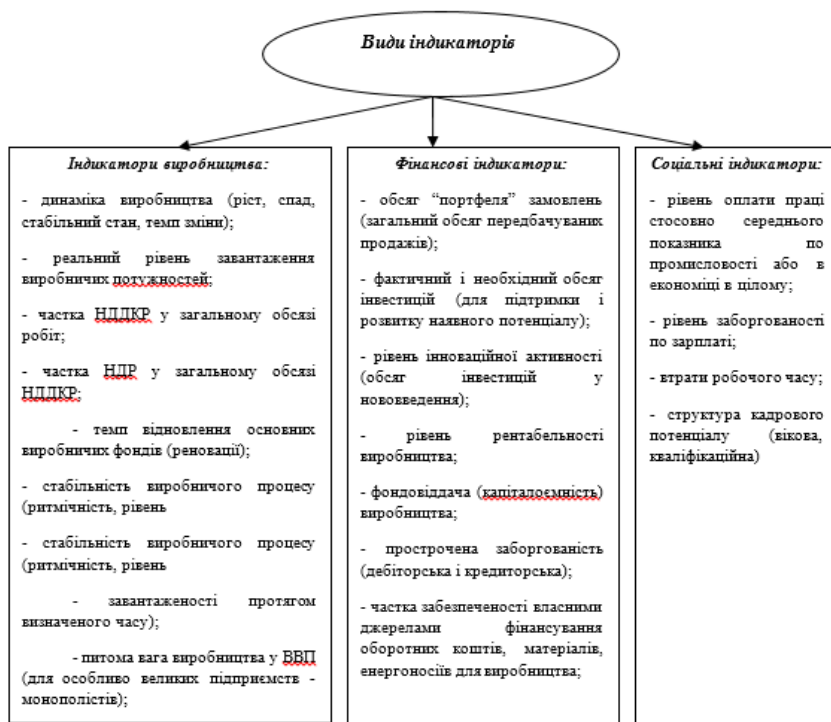

Рис. 1. Основні індикатори для побудови системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства [18]

б) передкризовий, коли переступається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої межі своїх бар'єрних значень і при цьому не минулому втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз заходів попереджувального характеру;

в) кризовий, коли переступається бар'єрне значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу внаслідок вичерпання технічного ресурсу устаткування і площ, скорочення персоналу;

г) критичний, коли порушуються всі (чи майже усі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стани розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідвратною [19, с. 54].

Система показників фактичного стану складена нами на підставі усереднених даних за результатами й умовами роботи деяких наукомістких виробництв, що є в засобах масової інформації. Кожне конкретне підприємство може самостійно визначити свою систему показників.

Для оцінки відхилень значення показників нормовані щодо значення показників нормального функціонування підприємства, прийнятих за одиницю, граничні значення індикаторів економічної безпеки і значення показників фактичного стану виробництва підприємства обчислюються частками одиниці.

Тоді, наприклад, норматив використання виробничої потужності при повному її завантаженні в стаціонарному режимі роботи підприємства буде дорівнює одиниці, а граничне значення індикатора для критичного рівня економічної безпеки – 0,5, при цьому фактичне її використання – 0,25. Оскільки показники завантаження потужностей і більшість інших не перевищують 30 % від норми, то при виконанні фактично фінансованих робіт це підприємство буде знаходитися в зоні критичного чи, в кращому випадку, передкризового стану. Отже, перед ним стоїть завдання пошуку такого обсягу замовлень, що введе підприємство на більш високий рівень виробництва.

Ступінь живучості підприємств (за різними галузями) в умовах кризи виявилася досить високою, у зв'язку з чим не виправдалися прогнози про припинення їх діяльності. Справа в тому, що можливість виживання цих підприємств визначається конкурентоздатністю продукції, що, у свою чергу, залежить від рівня внутрішніх цін на продукцію і послуги.

Критичний момент наступить тоді, коли продукція підприємства стане повністю неконкурентоспроможною на внутрішньому і зовнішньому ринках. Поки що такий момент ще не наступив, але останнім часом (зростання ціни енергоносіїв, паливо-мастильних матеріалів, виробничих складових, обладнання, технологій, напівфабрикатів тощо) виробництво в Україні впритул наблизилося до такої межі.

Підтримка необхідного потенціалу підприємства в сучасних умовах повинна ґрунтуватися на комплексному вирішенні проблеми багатоканальності ресурсного забезпечення його життєдіяльності за рахунок різних джерел, у першу чергу, шляхом стабільного

нарощування комерційного сектора, що буде сприяти мінімізації залежності від держбюджетного фінансування при максимальному збереженні наявного потенціалу. При цьому необхідно враховувати можливості структурної трансформації для ефективного завантаження підприємства, поліпшення його фінансово-економічного положення і підвищення конкурентоздатності.

Завоювання нових ринків для своєї продукції як додаткових джерел засобів необхідне для компенсації дефіциту фінансування і доведення його до рівня граничних значень показників економічної безпеки підприємства, нижче яких починається необоротна деградація його потенціалу, при якій сама постановка задачі оцінки економічної безпеки втрачає сенс.

Виявлення і вживання заходів, спрямованих на запобігання загроз економічної безпеки, припускає аналіз гіпотетичного стану підприємства в результаті виконання прийнятих раніше стратегічних для цього підприємства економічних і науково-технічних рішень, загальних тенденцій і процесів у затребуваності продукції і послуг, інвестицій тощо.

Оскільки прояв і дія загроз – неодномоментний акт, а складний динамічний процес, причому процес детермінований, тобто з досить твердою тимчасовою структурою причинно-наслідкових зв'язків подій, що відбуваються у виробництві, то й оцінка економічної безпеки повинна здійснюватися в динаміці зміни потенціалу цього виробництва на деякому тимчасовому інтервалі. Останній повинен визначатися виходячи з уявлень про вірогідність інформації, що використовується як база прогнозування (технічно й економічно обґрунтованих нормативів, норм тощо).

Відповідно, для контрольних точок прогнозування (допустимо, на кінець кожного року або на кінець усього періоду) необхідний розрахунок техніко - економічних показників стану виробництва підприємства, що є основою такої оцінки.

Для побудови і всебічної техніко-економічної оцінки гіпотез або можливих стратегій розвитку виробництва в контрольних точках встановленого об'єму прогнозування необхідний відповідний інструментарій, у якості якого можуть виступати різні методи, що застосовуються в економічному і науково - технічному прогнозуванні.

Постійне посилення факторів, що загрожують економічній безпеці підприємства й обумовлюють його депресивний розвиток, порушує питання про створення системи моніторингу стану і динаміки розвитку підприємства з метою завчасного попередження загрожуючої небезпеки і вживання необхідних заходів захисту і протидії.

Моніторинг повинен бути результатом взаємодії всіх зацікавлених служб підприємства. При здійсненні моніторингу повинен діяти принцип безперервності спостереження за станом об'єкта моніторингу з урахуванням фактичного стану і тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної обстановки і дії інших загальносистемних факторів.

Важливе значення мають порогові значення індикаторів, вихід за межі яких веде до руйнівних тенденцій у сфері економіки.

Позитивно, що в Україні у вищих органах державної влади усвідомлюють як необхідність застосування числових оптимальних, порогових та граничних значень показників-індикаторів рівня економічної безпеки, так і його вагомість. Вважаємо, що аналогічну (до передбаченої методикою Міністерства економіки України оцінки рівня економічної безпеки держави) градацію значень індикаторів доцільно застосовувати для показників економічної безпеки підприємництва. Це одночасно за умови запровадження органами державної влади в Україні методики розрахунку рівня економічної безпеки підприємництва дозволить гармонізувати обидві методики та внести інтегральний показник останньої до методики оцінки рівня економічної безпеки держави загалом.

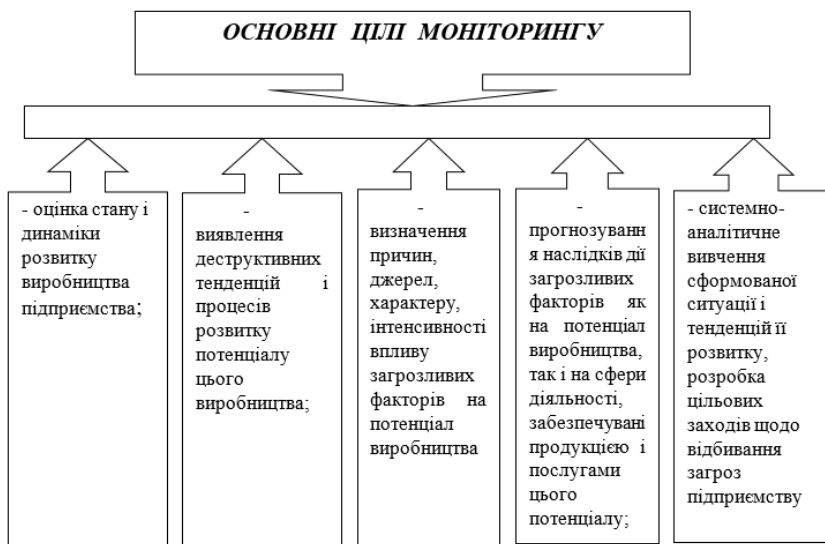

Рис. 2. Основні цілі моніторингу [21]

Узагальнена оцінка рівня економічної безпеки підприємництва може здійснюватися на підставі зіставлення граничних (критичних і нормальних) та фактичних значень показників індикаторів. При цьому експрес-оцінка рівня економічної безпеки бізнесу може проводитись на основі графічного аналізу, що дозволяє виокремити зону нормального, критичного рівня безпеки та передкризову зону [22].

Більшість індикаторів економічної безпеки підприємництва відображають ефективність функціонування підприємств. Зокрема, в межах зовнішньоекономічного складника це: коефіцієнт покриття імпорту експортом та їх частка у ВВП; у межах інвестиційного складника – частка інвестицій у вартості основних засобів; у межах науково-технологічного складника – частка інноваційної продукції, частка підприємств, які впроваджують інновації та коефіцієнт винахідницької активності; у межах виробничого складника – продуктивність праці та відношення темпів її зміни до обсягів господарської діяльності, а також до витрат на оплату праці, рентабельність господарської діяльності тощо.

Водночас здатність до розвитку підприємництва і відповідно зміцнення його економічної безпеки відображають такі індикатори: в межах фінансового складника – динаміка капіталізації підприємств; у межах зовнішньоекономічного складника – відношення темпів зростання експорту до імпорту; в межах інвестиційного складника – відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; в межах науково-технологічного складника – обсяг витрат на інноваційний розвиток до ВВП, коефіцієнти інноваційної та винахідницької активності підприємств; в межах виробничого складника – індекс реального виробництва та обсягів господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, можна зробити такий висновок, що економічна безпека підприємства - це такий стан ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам. Виходячи з цього система економічної безпеки відіграє одну з провідних ролей, оскільки стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від її надійності. Практика і наукові дослідження свідчать, що організація сучасної підприємницької діяльності потребує

доопрацювання і створення системи економічної безпеки, яка б урахувала ті негативи, що може спричинити кожна сторона або економічна дія щодо підприємства.

Література.

1. **Шлемко В.Т., Бінько І.Ф.** Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. К.: НІСД, 1997. 144 с.

2. **Мішина І.Г.** Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій: дис. ... канд.екон. наук: 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. Донецьк, 2007. 235 с.

3. **Власюк О.С.** Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К. 2008. 48 с.

4. **Пастернак-Таранушенко Г.А.** Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

5. **Єрмошенко М.М.** Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К.: КНТЕУ, 2001. 309 с.

6. **Олейникова Е.А.** Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность): учеб. пособие. М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 288 с.

7. **Коваленко К.В.** Основы створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. 2008. № 3. С. 134-139.

8. **Кузенко Т.Б.** Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами. К., 2004. 18 с.

9. **Варналій З.С.** Економічна безпека: навчальний посібник К.: Знання, 2009. 647 с.

10. **Грунин О.А., Грунин С.О.** Экономическая безопасность организации: учеб. пособие униф. СПб.: Питер, 2002. 160 с.

11. **Оргинський В.А., Керницький І.С.** Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навчальний посібник. К.: Правова єдність, 2009. 544 с.

12. **Васильців Т.Г.** Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 79 с.

13. **Волошин В.І.** Пріоритети та методи забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Л., 2008. С. 45-46.

14. **Гладченко Т.М.** Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності: регіональний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Донецьк, 2004. С. 9.

15. **Ярова Ю.О.** Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 257-263.

16. **Стрішенець О.М., Лагодієнко В.В., Павлов К.В.** Модель соціоекологіоекономічної безпеки регіону. Концептуальні основи соціоекологіоекономічної безпеки: колективна монографія / Л.М. Черчик, Н.В. Коленда, Н.М. Матвійчук та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.М. Черчик. Луцьк: Терен, 2018. С. 265-272.

17. **Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В.** Вплив глобалізації та міжнародної інтеграції на стан продовольчої безпеки України та її регіонів. *Бізнес навігатор*. 2013. № 34. С. 171-176.

18. **Іванюта Т.М., Заїчковський А.О.** Економічна безпека підприємства. К.: Центр навч. літ-ри, 2009. 256 с.

19. **Лоханова Н.** Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. *Економіст*. 2005. № 2. С. 52-56.

20. **Лабунская С.В., Прокопишина Е.В.** Особенности количественного определения уровня внутренних угроз экономической безопасности деятельности предприятия. *Бизнес Информ*. 2007. № 11. С. 97-102.

21. **Донець А.І., Ващенко Н.В.** Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. К.: Центр навч. літ-ри, 2008. 240 с.

22. **Лагодієнко В.В.** Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. No. 6(3-4), С. 16-25. <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>

References.

1. **Shlemko V.T., & Binko I.F.** (1997). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia* [Economic Security of Ukraine: Essence and Directions of Supply]. Kyiv: NISD, p. 144 [in Ukrainian].

2. **Mishyna I.H.** (2007). *Ekonomichna bezpeka v umovakh rynkovykh transformatsii* [Economic security in the conditions of market transformations]. *Dissertation of the candidate of economic sciences*. Donetsk, p. 235 [in Ukrainian].

3. **Vlasiuk O.S.** (2008). *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [The theory and practice of economic security in the system of economics]. Kyiv, p. 48 [in Ukrainian].

4. **Pasternak-Taranushenko H.A.** (2003). *Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia* [Economic security of the state. Provision methodology]. Kyiv: Kyivskiyi ek-nyi instytut menedzhmentu, p. 320 [in Ukrainian].

5. **Iermoshenko M.M.** (2001). *Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia* [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]. Kyiv: KNTEU, p. 309 [in Ukrainian].

6. **Oleynkova E.A.** (1997). *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti (gosudarstvo, region, predpriyatiye, lichnost')* [Fundamentals of economic security (state, region, enterprise, personality)]. Moscow: ZAO «Byznes-shkola «Yntel-SynteZ», p. 288 [in Russian].

7. **Kovalenko K.V.** (2008). *Osnovy stvorennia kompleksnoi systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: teoretychnyi aspekt* [Bases of creation of complex system of economic security of the enterprise: theoretical aspect]. *Visnyk Donetskoho natsionalnogo universytetu ekonomiky i torhivli imeni Mykhaila Tugan-Baranovskoho – Bulletin of Donetsk National University of Economics and Trade named after Mikhail Tugan-Baranovskyy*, no. 3, pp. 134-139 [in Ukrainian].

8. **Kuzenko T.B.** (2004). *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh rynkovoï ekonomiky* [Planning of economic security of the enterprise in the conditions of a market economy]: *The dissertation author's abstract on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences*, Kyiv, p. 18 [in Ukrainian].

9. **Varnalii Z.S.** (2009). *Ekonomichna bezpeka* [Economic Security]. Kyiv: Znannia, p. 647 [in Ukrainian].

10. **Hrunyn O.A., & Hrunyn S.O.** (2002). *Ekonomicheskaya bezopasnost' organizatsii* [The economic security of the organization]. Saint-Petersburg: Pyter, p. 160 [in Russian].

11. **Ortynskiy V.L., & Kernytskiy I.S.** (2009). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv, orhanizatsii ta ustanov* [Economic security of enterprises, organizations and institutions]. Kyiv: Pravova yednist, p. 544 [in Ukrainian].

12. **Vasylytsiv T.H.** (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnystva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic security of entrepreneurship of Ukraine: strategy and mechanisms of strengthening]. Lviv: Aral, p. 79 [in Ukrainian].

13. **Voloshyn V.I.** (2008). *Priorytety ta metody zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky maloho i serednoho pidpriemnystva* [Priorities and methods of ensuring the economic security of small and medium-sized enterprises]. *Dissertation of the candidate of economic sciences*. L'viv, p. 45-46 [in Ukrainian].

14. **Hladchenko T.M.** (2004). *Naukovo-metodychni osnovy stvorennia mekhanizmu derzhavnogo upravlinnia i reholiuvannia systemy bezpeky pidpriemnytskoi diialnosti* [Scientific-methodical bases of creation of the mechanism of state administration and regulation of the security system of business activity: regional aspect]. *Abstract of the dissertation of the candidate of sciences in public administration*. Donetsk [in Ukrainian].

15. **Iarova Yu.O.** (2016). *Struktura ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh kryzy* [Structure of economic security of the enterprise in crisis]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut» – Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*, no. 13, pp. 257-263 [in Ukrainian].

16. **Strishenets O.M., Lagodiienko V.V., & Pavlov K.V.** (2018). *Model of socio-ecological and economic security of the region. Conceptual Foundations of Socioecological and Economic Security [Model of socio-ecological and economic security of the region. Conceptual bases of socioecological and economic security]*. **L.M. Churchik** (Ed.). Lutsk: Teren, pp. 265-272 [in Ukrainian].

17. **Lagodiienko V.V., & Lagodiienko N.V.** (2013). Impact of globalization and international integration on the food security of Ukraine and its regions [Impact of globalization and international integration on the food security of Ukraine and its regions]. *Business navigator – Business navigator*, no. 34, pp. 171-176 [in Ukrainian].

18. **Ivaniuta T.M., & Zaichkovskiy A.O.** (2009). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva [Economic security of the enterprise]*. Kyiv: Tsentr navch. lit-ry, p. 256 [in Ukrainian].

19. **Lokhanova N.** (2005). Systema upravlinnia stanom ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: problemni pytannia, kontseptsiiia rozvytku [the system of management of the state of economic security of the enterprise: problematic issues, concept of development]. *Ekonomist – Economist*, no. 2, pp. 52-56 [in Ukrainian].

20. **Labunskaiia S.V., & Prokopyshyna E.V.** (2007). Osobnosti kolichestvennogo opredeleniya urovnya vnutrennikh ugroz ekonomicheskoy bezopasnosti deyatel'nosti predpriyatiya [Features of quantitative determination of the level of internal threats to the economic security of the enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*, no. 11, pp. 97-102 [in Russian].

21. **Donets L.I., & Vashchenko N.V.** (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva [Economic security of the enterprise]*. Kyiv: Tsentr navch. lit-ry, p. 240 [in Ukrainian].

22. **Lagodiienko V.V.** (2019). Food security of the Black Sea region: status, trends, prospects [Food security of the Black Sea region: state, trends, prospects]. *Economic and Food Security of Ukraine*, no. 6(3-4), pp. 16-25. Retrieved from: <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282> [in Ukrainian].

Анотація.

Лагодієнко В.В., Суханова А.В. Характеристика економічної безпеки підприємств та оцінка основних індикаторів безпеки.

В статті розглянута сутність поняття «економічна безпека» з точки зору трактування провідних науковців. Наведене тлумачення поняття «економічна безпека підприємства» та визначення основних його складових. Запропоновано здійснювати комплексні аналітичні та прогноуючі аналізи основних функціуючих складових економічної безпеки. Наголошується, що створення надійної системи економічної безпеки забезпечує стабільний розвиток та функціонування підприємства і створює умови для реалізації його економічного потенціалу. А також охарактеризовано основні індикатори економічної безпеки, які призначені для визначення кількісних показників (параметрів) соціально-економічної діяльності, перевищення рівня яких перетворює потенційні загрози в реальні.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека підприємства, індикатори, індикатори виробництва, моніторинг, соціальні індикатори, чинники зовнішнього і внутрішнього середовища, цілі моніторингу, фінансові індикатори.

Аннотация.

Лагодієнко В.В., Суханова А.В. Характеристика экономической безопасности предприятий и оценка основных индикаторов безопасности.

В статье рассмотрена сущность понятия «экономическая безопасность» с точки зрения трактовки ведущих ученых. Приведено толкование понятия «экономическая безопасность предприятия» и определение основных его составляющих. Предложено осуществлять комплексные аналитические и прогнозирующие анализы основных функционирующих составляющих экономической безопасности. Отмечается, что создание надежной системы экономической безопасности обеспечивает стабильное развитие и функционирование предприятия и создает условия для реализации его экономического потенциала. А также охарактеризованы основные индикаторы экономической безопасности, которые предназначены для определения количественных показателей (параметров) социально-экономической действительности, превышение уровня которых превратит потенциальные угрозы в реальные.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность предприятия, индикаторы, индикаторы производства, мониторинг, социальные индикаторы, факторы внешней и внутренней среды, цели мониторинга, финансовые индикаторы.

Abstract.

Lagodiienko V.V., Suhanova A.V. Characteristics of economic security of enterprises and evaluation of the main safety indicators.

The article deals with the essence of the concept of «economic security» in terms of the interpretation of leading scientists. An explanation of the concept of «economic security of the enterprise» and definition of its main components are given. It is proposed to carry out complex analytical and forecasting analyzes of the main functioning components of economic security. It is emphasized that the creation of a reliable economic security system ensures the stable development and functioning of the enterprise and creates the conditions for realizing its economic potential. It also describes the main indicators of economic security, which are intended to determine the quantitative indicators (parameters) of socio-economic reality, the excess of which will turn potential threats into real ones.

Key words: economic security, economic security of the enterprise, indicators, production indicators, monitoring, social indicators, external and internal environment factors, monitoring objectives, financial indicators.